

Liite 3. Auditoinnit

A-Insinöörit Suunnittelu Oy:n työn jälkeen tilattiin neljältä kulttuuriympäristön asiantuntijalta laaditun selvityksen auditointi. Auditointityön sisältönä oli arvioida, onko laaditussa selvityksessä esitetty merkittävät ilmiöt, näkökulmat, ominaisuudet tai kohteet riittävästi yleiskaavan tarpeisiin. Lisäksi pyydettiin esittämään, onko jokin uusi näkökulma nostettava esille, kun selvitysaineistoa täydennetään yleiskaavatyön edetessä.

Auditointi tilattiin seuraavilta henkilöiltä:

Pertti Haapala

Suomen historian professori, Tampereen yliopisto

Kyllikki Helenius

FM, Tampereen historian asiantuntija,
"Tampereen tietäjä 1985"

Lauri Putkonen

Tutkija, Tmi Lauri Putkonen

Riitta Salastie

Arkkitehti SAFA,
Rakennussuojelun dosentti, Oulun yliopisto

Pertti Haapala, Lauri Putkonen ja Riitta Salastie esittivät enimmäkseen yleisiä huomioita laadittuun selvitykseen ja tapoja, joilla tehtyä selvitystä voitaisiin täydentää. Vaikka näissä kolmessa auditoinnissa oli myös joitain yksityiskohtaisia muokausehdotuksia itse raporttiin, päädyttiin nämä kolme auditointia liittämään raportin liitteeksi ilman, että raporttia muokattiin niiden pohjalta.

Kyllikki Heleniuksen auditointi piti sisällään laaditun selvityksen historiallisten ja muiden yksityiskohtien tarkennuksia ja korjauksia. Lähes kaikki Heleniuksen tekemät korjausehdotukset on huomioitu muokattaessa raporttia A-Insinöörien tekemän työn jälkeen, joten Heleniuksen auditointia ei ole sen vuoksi tarpeen esittää tämän raportin liitteenä.

Pertti Haapalan auditointi

Pertti Haapala

Suomen historian professori
Tampereen yliopisto

Selvitystyö on tehty huolellisesti ja se kiinnittyy asianmukaisesti keskustan osa-yleiskaavan laatimiseen ja kaupungin kehittämishankkeisiin. Selvityksestä saa konkreettisen kuvan siitä, millaisista tekijöistä kaupungin rakennettu kulttuuri-ympäristö koostuu. Keskeisenä aineistona on aikaisemmin, erityisesti maakunta-museon ja museoviraston tekemä selvitystyö kaupungin kulttuurikohteista. Sen ohella on etsitty ja kuvattu koko se rakennuskanta, jolla voi ajatella olevan nyt tai myöhemmin kulttuuri-historiallista merkitystä. Tässä tarkastelussa korostuvat rakennushistoriallinen ja arkkitehtuurin näkökulma. Rakennuksia on osattu arvioida sekä aikansa edustajina että yleisemmän esteetiikan kannalta. Jälkimmäinen tuottaa luonnollisesti ristiriitaisia arvioita rakennuksen tai ympäristön arvosta (esim. entinen Verkatehtaan alue), mikä on useassa kohdin onneksi ääneen saottu.

Selvityksen historiallinen kuvaus on ohutta mutta pääosin oikeaan osunutta. Syvempi historiallinen analyysi (ml. Tampereen kansainvälinen arvo) onneksi vain vahvistaisi tehtyjä valintoja. Arvokkaan ympäristön valinta on monimutkainen ja muuttuva asia. Se on helppoa, jos paikkakunnalla on vahva ja melko yhdenmukainen identiteetti, so. kulttuurisesti arvokasta on identiteetin vahvistaminen. Tampereella tuo identiteetti on pitkä teollisuushistoria, joka näkyy edelleen vahvasti kaupunki-kuvassa. Tätä on selvityksessä korostettu osuvasti, vaikka tarkastelu on melko ”teknistä” keskittyessään paljolti yksittäisiin rakennuksiin, eikä aina perustele ympäristön arvoa suuremmalla kontekstilla.

Seuraavassa on yksittäisiä kommentteja selvityksen rakenteen mukaisessa järjestyksessä.

1: Keskusta-alue on määritelty mielekkäällä ja historiallisesti uskottavalla tavalla. Se kattaa Tampereen ns. urbaanin alueen, joka on muodostunut Tampereen teollistumisen aikana ja jättää pois tyypilliset kasvun synnyttämät esikaupunkialueet.

2: Historialuku alkaa ehkä turhankin kaukaa. Oleellista on teollisen vallan-kumouksen ja globaalin teollistumisen aika 1800-luvun jälkipuoliskolla. Se synnytti omintakeisen kaupungin, jonka alueen ytimessä – eikä laidalla – oli suurteollisuus. Tammerkoski ja Hämeenkatu muodostivat kaksi toiminnallista akselia, joiden ristikkäisyys on ratkaiseva maisematekijä ja toiminnallinen rakenne edelleen. Tämä pysyvyys on erityistä ja ”suojelemisen” arvoista.

3: Rakennuskannan aikakerrokset toistavat em. rakennetta, mikä antaa Tampereelle maisemallista eheyttä, joka usein puuttuu moderneista kaupungeista. 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa rakennettu ympäristö on Tampereelle ominaisinta ja siinä mielessä ”klassista”. Yli satavuotiaat rakennukset ja ympäristöt tulisi siksi suojella automaattisesti. Toinen leimallinen ja historiallisesti arvokas rakennuskanta Tampereella on laajahko funktionalistinen kanta, joka on täällä luonteva jatkumo aikaisemmalle industrialismille. Ne yhdessä määrittelevät myös lisärakentamisen raamit, joihin on vaikea sovittaa aivan muuta. Samalla tavalla kuin rakennuskanta muodostaa mielenkiintoisen jatkumon, on tärkeitä huomata liikenneväylien, katujen ja puistojen suuri merkitys kaupunkirakenteelle. Alueen ahtaus on jo ratkaisun tuonut, mutta oleellista on korostaa, että liikenne-ratkaisuilla ei rikota ”historiallista” kokonaisuutta. On selvää, että esimerkiksi ns. rantatunneli, läntinen oikorata ja hallittu rantarakentaminen olisivat tärkeitä kaupunkikuvan eheyttäjiä ja voisivat entisestään kirkastaa kaupungin luonnetta.

4. Arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt on valittu asiallisen laveilla ja historiaan kiinnitetyillä kriteereillä. Kuvauksissa korostuu arkkitehdin analyysi, mutta ympäristön identiteetti- ja symbolimerkitykset on huomioitu myös hyvin.

5. Modernin rakennuskulttuurin kohteisiin on kelpuutettu laaja valikoima eri aikoja edustavaa rakentamista. Lista on hyvä muistutus uudemmassa rakentamisesta, joka on osin hukku-massa sekalaiseen täydennysrakentamiseen ja uusiin pintoihin.

6. Kehityskohteiden arviointi on luonteva jatko aikaisemmalle analyysille, SWOT-analyysi (s. 100) on looginen ja havainnolli-nen, ja kehittämissuositukset perustuvat huolelliseen arviointiin. Ne vaikuttavat myös realistisilta ja käytännöllisiltä.

Liitteiden kuvaustiedoissa kuvauksen taso vaihtelee ja historial-linen konteksti saattaa olla haparoiva, mutta niissä ei ole aina-kaan oleellisia virheitä.

Kuten edellä sanotusta ilmenee, selvitys on riittävän tarkka ol-lakseen pohjana keskustan kaavoituspäätöksille ja kehittämis-hankkeille. Kaupungin historiallinen merkitys, imago ja jatku-vuus on hahmotettu hyvin ja sitä voisi korostaa enemmänkin tehtyjen – ja tulevien – valintojen perusteluna. Paikan ja asuk-kaiden identiteetin ja arjen mielekkyyden kannalta on ratkaise-vaa, että rakentaminen tukee identiteettiä ja arkea, eikä riko nii-tä. Tampereen keskustassa on tähän erinomaiset edellytykset. Näitä edellytyksiä kannattaa käyttää, sillä pelottavia esimerkke-jä rapautuvista teollisuuskaupungeista riittää liiaksikin. Siihen liittyy aina myös yhteiskunnallinen pahoinvointi. Toisin sanoen rakentaminen, jonka ohjenuorana on kulttuuri-historiallinen tie-toisuus ja siihen liittyvä suoje-luaspekti, ei ole kaupungin kehit-tämisessä kustannuslisä vaan myös taloudellisesti järkevää.

Lauri Putkosen auditointi

Lauri Putkonen

Tutkija

Tmi Lauri Putkonen

Kokonaisuutena katsoen Tampereen keskustan rakennettu kulttuuriympäristö 2012 -selvitys on asiantuntevasti ja huolellisesti laadittu – kyseessä ei ole tavanomainen rakennetun ympäristön inventointi vaan strategisen yleiskaavan tavoitteisiin liittyvä analyttinen katsaus Tampereen keskustan kulttuurihistoriallisesti merkittävistä alueista niihin liittyvine yksittäisine kohteineen. Työ on johdonmukaista jatkoa jo aiemmin laadituille selvityksille alueen rakennuskannasta ja kulttuuriympäristöstä.

Selvityksen aluerajauksia pidän strategisen osayleiskaavan kannalta tarkoituksenmukaisina. Valintaperusteissa huomio kiinnittyy mainioon perusteluun, *tamperelaisittain arvokas*. Juuri tähän kiteytyy se tärkein kriteeri, jolla kaupunkilainen arvioi ympäristöään. Myös yhteisten näkökulmien ja tamperelaisen identiteetin korostaminen täydentää kulttuurihistoriallisten arvojen tavanomaista kriteeristöä, joka liian usein on jäänyt vastaavallisissa selvityksissä hengettömäksi kehukseksi.

Muutama täydennysehdotus syntyi tätä perusteellista ja havainnollista selvitystä lukiessa. Sivulla 7 jäin kaipaamaan mainintaa Tammerkoskesta ja sen teollisuusympäristöstä yhtenä maan harvoista kansallismaisemista. Vaikka kyseessä ei ole valtioneuvoston vahvistama status, on kyseessä painoarvoltaan huomattava tunnustus kaupungin keskeiselle kulttuuriympäristölle. Lisäksi voisi todeta, että Tammerkoski on ollut useamminkin esillä myös keskusteluissa UNESCON maailmanperintölistan täydentämistarpeesta.

Selvityksen historiallista taustaa valottavat luvut perustuvat monilta osin vuonna 2006 julkaistuun selvitykseen Tampereen kantakaupungin kulttuuriympäristön kehitys sekä 1998 julkaistuun Tampereen kantakaupungin rakennuskulttuuri -kirjaan ja näitä selvityksiä onkin hyödyllisintä tarkastella rinnakkain myös tässä yhteydessä. Nyt laaditussa selvityksessä olisin eräiltä osin kaivannut kuvamateriaalia kuvastamaan esimerkiksi sivulla 16 alkavassa kappaleessa 2.3 Kaupunkikehityksen pääpiirteet kaupungin perustamista. Erityisesti suomalaisen kaupunkisuunnittelun kannalta poikkeuksellinen asemakaava, maanmittari Daniel Hallin 1775 piirtämä asemakaava valottaisi tämän Kustaa III:n perustaman vapaakaupungin erityisluonnetta neljine eri uskontokunnille tarkoitettuine kirkkokortteleineen. Tässä yhteydessä voisi myös mainita, että samalla kun Tampereesta 1779 muodostettiin kaupunki, siirrettiin Satakunnan ja Hämeen maakuntien raja kulkemaan Tammerkoskea pitkin.

On tosin täysin ymmärrettävää, että tällaisessa selvityksessä ei kaupungin historiallista taustaa ja kehitystä voida valottaa kovin perusteellisesti. Silti 1800-luvun teollistumisesta käsittelevässä kappaleessa soisi korostettavan Tampereen merkitystä Suomen ensimmäisenä industrialistisena kaupunkina. Tähän liittyy Suomen kaupunkien kirjossa poikkeuksellisen suuri kansainvälinen vaikutus niin pääomien, teknisen osaamisen kuin markkinoidenkin osalta, mikä kaikki näkyy myös rakennetussa ympäristössä.

Tammerkosken kaupunkikuvaan liittyy monia rakennuksia ja rakenteita, joilla voidaan katsoa olevan suuri symbolinen merkitysarvo. Yhtenä näistä voidaan epäilemättä pitää Frenckellin paperitehtaan savupiippua, joka lienee maamme vanhimpia, ja jonka asema koskimaisemassa on erittäin näkyvä. Nyt se mainitaan vain kohdeluettelon kuvatekstissä. Mielestäni se olisi syytä mainita luettelossa tärkeitä kohteita. Samanlaista symboliarvoa omaa kohteen 3 Hämeensilta erityisesti Wäinö Aaltosen veistosten ansiosta – kuvaavathan ne pirkanmaalaista ja tampere-

laista kulttuuria poikkeuksellisen elävästi. Ilmeisesti selvityksessä on rajattu pois muistomerkit, mutta silti pidän edellä mainittujen lisäksi myös kaupungin vanhinta muistomerkkiä Kotkankalliota kulttuurihistoriallisesti ja symbolisestikin erittäin merkittävänä.

Kohdeluettelon ongelmaksi muodostuu paikoin käytettävissä olevan tilan rajoitukset. Kun kuvattavana on niinkin paljon arvokasta rakennuskantaa edustavat ympäristöt kuin Tammerkosken teollisuusympäristöt tai Hämeenkatu, joudutaan väistämättä supistamaan esittelyt minimiin. Tammerkosken teollisuusmaiseman ja Tammerkosken kaupunkimaiseman eriyttäminen korjaa ehkä tätä, mutta aiheuttaa toisaalta pohdiskelua siitä, miksi tässä yhteydessä pitää olla lähes samalla rajauksella erikseen kaupunkimaisema. Muualla kaupunkimaisema-termiä käytettäessä tällaista päällekkäisyyttä ei ole.

Ainoa selvityksen rakenteeseen kohdistuva kritiikkini kohdistuu kysymykseen modernin rakennuskulttuurin kohteista, jotka nyt on esitetty erillisenä liitteenä. Pääosa huomattavimmista modernin arkkitehtuurin kohteista löytyy kuitenkin pääluettelon kohderajauksista. Oman käsitykseni mukaan kaupunkikuva on eri aikakausien luoma kokonaisuus, jossa moderni rakennuskulttuuri ei muodosta millään tavalla erillistä osaa. Jokainen rakennus on syntyhetkellään ollut "moderni". Arkkitehtuurissa käsite tuli yleisempään käyttöön 1800-luvun jälkipuolella ja Suomessa sitä käytettiin muun muassa art nouveau yhteydessä. Niinpä eräissä kansainvälisissä modernin arkkitehtuurin hakuteoksissa on esimerkiksi Tampereen tuomiokirkko itseoitettusti mukana. Malcolm Quantrill toteaa kirjassaan *Finnish Architecture and the Modernist Tradition* (1995) kuvaillessaan Pietilöiden kirjastotaloa: "Tampere has always been up-to-date in its architecture, with its superb wooden church by Carlo Bassi (1824), Lars Sonck's Cathedral (1902–07) and the functionalist railway station of the 1930s, each a vigorous expression of its time." Suomen DOCOMOMO on listannut Tampereelta vain

kaksi modernismin kohdetta Tempon talon ja Kalevan kirkon. (<http://www.docomomo-fi.com/index.php?k=218457>). Tämä osoittaa, kuinka vinoutuneen kuvan tällaiset yhden aikakauden luettelot antavat ympäristöstä. Siispä ehdotan, että nyt erillisenä luettelona olevat modernismin kohteet liitetään pääluettelon kohdevalikoimaan historiallisen kerroksisuuden yhtenä tasona.

Selvityksen lopussa kappaleissa 6.4 – 6.6. esitetyt arvioita keskustan muutoksensietokyvystä ja pohdiskelua kulttuuriympäristön vahvuuksista, heikkouksista, mahdollisuuksista ja uhista sekä kehittämissideoita ja suosituksia pidän oikeaan osuneina. Juuri tämän osan edelleen jalostamisessa näen tärkeänä osallistumis- ja arviointisuunnitelmassakin mainitun vuorovaikutuksen kansalaisten, järjestöjen ja yritysten kanssa.

Selvitys tulee mitä ilmeisimmin toimimaan tulevaisuudessa tärkeänä tietopakettina kaupunkilaisille. Siksi pidän tärkeänä, että se voisi johdattaa lukijansa myös syvempiin lähteisiin. Nyt selvityksen lopussa on luettelo tärkeimmistä lähteistä. Jäin kuitenkin kaipaamaan sellaisia perusteoksia kuin Seppo Rihlaman 1968 julkaistua *Rakennustaidetta Tampereella*, joka oli ensimmäinen Tampereen arkkitehtuuria laajasti esitelty kirja. Myös Paula Kivisen *Tampereen jugend, arkkitehtuuri – taideteollisuus* (1982) sekä Pirkanmaan perinnepoliittisen yhdistyksen *Katu – rakkaudesta Tampereen Hämeenkatuun* ovat selvitysalueen arkkitehtuurin kannalta keskeisiä tiedonlähteitä. Myös *Tampereen arkkitehtuuriohjelma* (2007) ansaitsisi paikkansa lähdeluettelossa, onhan siinä toimenpide-ehdotuksineen monia yhtymäkohtia nyt laadittuun selvitykseen.

Onnittelen Tampereen kaupunkia tärkeästä selvitystyöstä, jonka uskon jalostuessaan palvelevan monipuolisesti paitsi kaupunkisuunnittelua myös kaupungissa asuvia ja siellä vierailevia.

Riitta Salastien auditointi

Riitta Salastie

Arkkitehti SAFA

Rakennussuojelun dosentti, Oulun yliopisto

Tampereen keskustan rakennetusta kulttuuriympäristöstä vuonna 2012 tehty selvitys on laadittu käynnistymässä olevan keskustan strategista osayleiskaavatyötä ja muuta kaupunkiympäristön kehittämistä varten. Selvitys on laadittu ammattitaidolla, monipuolisesti eri näkökulmista ja teemoista rakennettua kulttuuriympäristöä ja sen eri tyyppisiä tarkastellen. Selvitys laajentaa rakennetun ympäristön arvojen määrittelyä kohti kaupungin aiemmin vähäisemmälle huomiota jääneitä reunoja, kohti kaupunkimaisemallista ajattelua ja myös lähemmäksi omaa aikaamme ja kulttuuriympäristön käyttöön liittyviä arvoja, ts. kohti kokonaisvaltaisen kulttuuriympäristön tarkastelua.

Erityisen fokuksinnin kohteena ovat olleet arjen ympäristöt, uudempi rakennuskanta sekä kerrokselliset ympäristöt, mikä vastaa kentällä ja kulttuuriympäristöjen tarkastelussa tapahtunutta kehitystä. Nuorimmat selvityksessä esiintyvät ajalliset kerrostumat ovat 1980-luvulta. Selvityksessä luetteloidut arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt on nähty tamperelaisittain arvokkaina. Kulttuuriympäristöselvitys ja siinä tunnistetut rakennetun ympäristön tyypit (29 + 15kpl) antavat kiinnostavan kuvan **tamperelaisen urbanismin** luonteesta ja kehittymisestä eri vuosikymmeninä ja -satoina. Selvityksessä korostuu tamperelainen näkökulma. Kaupunkimaiseman ja puistohistoriallinen tarkastelu on ollut olennainen osa selvitystä.

Selvityksen esiin nostamat ja siinä tunnistetut rakennetun kulttuuriympäristön moniarvoiset ominaisuudet ovat hieno lähtökoh-

ta Tampereen keskustan tulevaisuuden strategiselle kehittämiselle. Liiteosineen nyt tehty selvitys on rakenteeltaan selkeä ja antaa hyvät edellytykset toimia jatkossa keskustan strategisen osayleiskaavatyön lähtökohtamateriaalina ja kulttuuriympäristön vaalimisen työkaluna. Aluerajaukset ovat hyvin mietittyjä ja riittävän väljiä jatkoselvityksiä ym. tarkasteluja ajatellen. Osayleiskaava-alueen rajausta on kuitenkin jonkin verran selvityksen tarkastelu-alueetta laajempi, mikä tulee jatkotyöskentelyssä ottaa huomioon.

Selvitystä koskevat kommenttini ja muutosehdotukseni ovat lähinnä reunahuomautuksen luontoisia, ja koskevat tapaa, joilla kulttuuriympäristön tarkastelun metodeja voisi jatkossa vielä kehittää ja syventää. Niiden tarkoitus on toimia täydentävinä näkökulmia, joita kannattaisi tai voisi olla suositeltavaa ottaa jatkossa huomioon. Tärkeimmät kommenttini koskevat käytettyjä valinta- tai arvottamiskriteerejä sekä luvussa 6 esitettyä yhteenvettoa ja kulttuuriympäristön kehittämissuosituksia. Liiteosien 1 ja 2 aluekuvauskortit ovat rakenteeltaan selkeät, mutta kunkin alueen keskeiset arvot olisi voinut avata systemaattisemmin omana alaotsikkonaan.

Kulttuuriympäristöjen valinta- ja rajausperusteina (s. 79-80) esitetään viisi eri näkökulmaa, joista ensimmäisenä mainitaan tamperelainen identiteetti ja imago. Kulttuurihistorialliset arvot on jaettu kolmeen luokkaan; historialliset, rakennushistorialliset ja kaupunkikuvalliset arvot. Näistä perinteisissä luokituksissa esiintyvät kaupunkikuvalliset arvot ovat enimmäkseen visuaalisiin arvoihin painottuneita. Sellaisina ne eivät kerro riittävästi rakennetun kulttuuriympäristöön sisältyvästä **aikaulottuvuudesta**. Tästä johtuen **säilyneisyys** olisi tullut nostaa selvityksessä valintaperusteluna ja arvona paremmin esiin.

Säilyneisyys on noussut keskeiseksi kulttuuriympäristön tarkastelun näkökulmaksi etenkin viime vuosina. Rakennetun kulttuuriympäristön muutospainotukset kohdistuvat usein rakennusten tai

ympäristön yksityiskohtiin (virheelliset korjaustavat ja materiaa- livalinnat, ylikorjaaminen jne.). Näihin rakennuksiin ja ympäris- töön kohdistuvien vähittäisten muutosten seurauksena koko- naisten alueiden kulttuurihistoriallinen arvo saattaa olennaisesti heiketä ja vielä ehjänä säilyneet alueet tulla uhanalaisiksi. Säi- lyneisyys voi koskea myös laajempaa kokonaisuutta kuten asemakaavallista säilyneisyyttä. Esimerkiksi, alueelta ei ole pu- rettu tai sinne lisätty kokonaisuuden arvoa heikentäviä uudisra- kennuksia. Säilyneisyyden tarkastelukulman tulisi olla mukana erityisesti niiden alueiden osalta, joissa säilyneisyys on keskei- nen arvo.

Rakennusten ikätarkastelussa ikäraajaksi mainitaan 40 vuotta. Tällä hetkellä näyttää siltä, että 1980-luvulla rakennetut ympä- ristöt alkavat nousta kulttuurihistoriallisen tarkastelun kohteiksi, jolloin 30 vuoden ikäraja saattaisi olla soveliaampi aikaraja ja on jo itse asiassa luettelossa huomioitukin (esim. Koskikeskus ja Ilves 1986). Rakennushistoriallisiin arvoihin tulee lisätä **ase- makaavahistoriallinen** arvo sekä **puistohistoriallinen** tai **puutarhataiteellinen arvo**. Arkkitehtonisen tyylin sijaan käyt- täisin käsitettä **rakennustaiteellinen** tai **arkkitehtoninen** arvo. Tyylin sijaan (joka on taidehistoriallinen käsite) olisi soveliaam- paa puhua vain **ominaispiirteistä**.

Modernin rakennuskannan osalta yhtenä valintakriteerinä on esitetty suunnittelijan tunnettavuus. Kuitenkin, myös ei- nimiarkkitehtien tuotantoon voi liittyä tärkeitä arvoja, jotka saat- tavat jäädä tunnistamatta, jos keskitytään vain tunnettuihin ni- miin. Tutkimus myös nostaa esiin uusia nimiä ja arvostukset muuttuvat ajan kuluessa. Sen tähden, oleellisempi valintakritee- ri kuin tunnettavuus, olisi ehkä tamperelaisittain relevantit tekijät ja heidän tuotantonsa. Valintaperusteiden luetteloon (s. 80) tuli- si lisäksi sisällyttää kohta **muut mahdolliset valintaperusteet**. Tällaisia valintaan vaikuttavia erityisarvoja voivat olla esimerkik- si merkittävät **säilyneet sisätilat, väri** identiteettitekijänä jne.

Rakennettua kulttuuriympäristöä koskevat kehittämissuosituks- set luvussa 6 on selvityksessä johdettu nk. herkkyystarkastelun avulla, ts. kulttuuriympäristöä tarkastellaan suhteessa sen muu- toksensietokykyyn. Kulttuuriympäristön moniarvoisuutta käsitte- levässä kohdassa (6.2) on otettu käyttöön uusi käsite **kulttuu- riympäristön moniarvoalue, kumo**, jolla tarkoitetaan kulttuu- riympäristön arvotihentymää. Kulttuuriympäristötihentymä syn- tyy selvityksen mukaan eri suojeluluokituksissa esiintyvien ar- voympäristöjen muodostamista päällekkäisyyksistä. Tämän mukaisesti sivulla 96 esitetty kartta on nimetty "Kulttuuriympä- ristön moniarvoisuus". Karttaan on koottu kaikki ne kohteet, jot- ka eri suunnittelutasoilla on tunnistettu arvokkaiksi sekä ase- makaavoilla suojellut kohteet. Toisaalta on huomautettava, että kartta kuvaa ympäristön moniarvoisuutta ainoastaan siihen mit- taan kuin ympäristön arvot on eri arvoluokituksissa ja hierar- kiatasoilla onnistuttu tunnistamaan. Tähän saakka inventoinnit ovat kohdistuneet pääasiassa vanhempaan rakennuskantaan ja inventoinnit ovat tältä osin olleet hyvinkin tarkkoja, osin raken- nuksen tarkkuudella. Uudemmilta alueilta tällaiset tarkemmat inventoinnit puuttuvat ja ne näyttäytyvät mm. tästä syystä kar- talla arvotihentymänä ohuemmilta.

Arvotihentymä kertoo pääsääntöisesti arvoista ja muutosherk- kyydestä. Toisaalta alue, joka ei kartalla näy arvotihentymänä, voi olla erityisen haavoittuva muutoksille. Esimerkiksi hyvin säi- lyneellä Kalevan alueella pienikin muutos kokonaisuuden kan- nalta tärkeässä yksityiskohdassa tai suunnitteluperiaatteessa voi olennaisesti heikentää alueen kulttuurihistoriallista ja raken- nustaiteellista arvoa. Suhtaudun myös kriittisesti esitettyyn aja- tukseen, että moniarvoisuus ja monimuotoisuus itsessään häi- vyttäisi yksityiskohdissa tapahtuvat muutokset. Verkatehtaan purkamisen puolustaminen tähän vedoten ei ainakaan ole kovin vakuuttava esimerkki.

Kartan kuvaama moniarvoisuus on kartan tekohetkeen sidottu. Jokin kohde voi myöhemmin tarkemmissa inventoinneissa

nousta moniarvoluokkaan tai se voi myös pudota sieltä. Asemakaavalla suojellut kohteet kuvaa moniarvoisuutta myös käänteisesti; ts. mitä on ja mitä ei ole nähty suojelukaavoituksen arvoisena. Kumo -käsité voi siis tällaisena johtaa myös harhaan, ja pahimmillaan virhetulkintoihin. Kartan nimenä "Kulttuuriympäristön monimuotoisuus eri suunnittelutasoilla sekä asemakaavoilla suojellut kohteet " olisi ollut täsmällisempi. Kartalle olisi hyvä lisätä mahdolliset tamperelaiset DOCOMOMO-kohteet.

Rakennetun ympäristön miljööttyypit (6.3) kohdassa miljööttyypit 6: "rakentamattomat alueet" on otsikkona epätarkka ja osin harhaan johtava. Kuvaavampi otsikko olisi: "keskeiset maisema- ja vihervyöhykkeet", tms.

Rakennetun kulttuuriympäristön SWOT-analyysi (6.5.) kohdassa "uhat", "tiedon puutteesta johtuvat tahattomat vahingot" tulisi mainita rakennetun kulttuuriympäristön ominaispiirteiden analyysin ja arvottamisen tarve.

Kehittämisideoita ja suosituksia -kohdassa (6.6.) on mainittu kolme kehittämisen pääpainospistealuetta. Luettelosta jää kuitenkin kaipaamaan itse kulttuuriympäristön kehittämistä ja vaatimista koskevia jatkosuosituksia ja -ideoita. Näitä voisivat olla mm.:

- **Kulttuuriympäristöohjelma**, joka sisältää arvottamisen ja tarkemman suojelun tarpeen arvioinnin sekä siihen liittyvä tarkennettujen kulttuuriympäristöä koskevien inventointi- ja toimenpideohjelmien laatimisen, mukaan lukien rakennusten uusiokäyttö. Alueellisen tarkastelun lisäksi, erilaiset syventävät yhteiskunnallisiin ilmiöihin ja kaupungin kehittymiseen liittyneiden "tamperelaisten" ilmiöiden tarkemmat temaattiset tarkastelut ja fokusointi saattavat olla jatkossa tarpeen.

- **Aluekohtaiset tarkemmat inventoinnit, lisäselvitykset ja arvottaminen.** Uusien energiamääräysten takia kulttuuriympä-

ristöihin tulee kohdistumaan muutospaineita, erityisen haavoittuva muutoksille on modernismi ja modernit rakenteet. Myös lisärakentaminen rakennettujen kulttuuriympäristöjen yhteydessä on haasteellista ja edellyttää aluekohtaista tarkempaa analyysiä ja arvottamista. Kehittämisen periaatteet voivat sinänsä vaihdella eri alueilla.

- **Kulttuurihistorialliset arvot turvaavien asemakaavojen laatiminen** ja niiden kiireellisyysjärjestys. Suojeluasemakaavojen lisäksi joillekin alueille saattaa olla tarpeen laatia korjausoppaita. Ne tulisi sisällyttää osaksi kokonaisvaltaista **kulttuuriympäristöohjelmaa**.

- **Kattava arvotus ja kehittämissuosituksia puistoille ja muille keskustan arvoympäristöille.**